

Почвите и съществуващото законодателство в ЕС за тяхното опазване

Общата селскостопанска политика гарантира спазването на правилата за опазване на почвите и насърчава земеделските стопани да предприемат допълнителни стъпки за подобряване на управлението на почвите.

Почвата е основен, невъзобновяем ресурс за селското стопанство, който осигурява основата за производството на храни, влакна и други ресурси за кръговата биоикономика.

Почвите също така са важни за биологичното разнообразие, играят основна роля за улавянето и съхранението на въглерод и осигуряват редица други екосистемни услуги, като например регулиране на водите и кръговрат на хранителните вещества.

За да бъдат защитени тези жизненоважни функции и екосистемни услуги, с общата селскостопанска политика (ОСП) се подкрепя устойчивото управление на почвите и земите.

Земеделската земя представлява около 50 % от площта на ЕС, а селското стопанство е тясно свързано с доброто състояние на почвите. Почвите в ЕС обаче са изправени пред редица предизвикателства, включително ерозия, деградация и опустиняване, както и намаляване на органичните вещества и загуба на биологично разнообразие.

Много от проблемите, застрашаващи доброто състояние на почвите, са свързани със селското стопанство и натиска за посрещане на нарастващите потребности от храни, като например:

- влошаване и упадък, причинени от интензивни практики;
- уплътняване под въздействието на тежки машини и неподходящи агрономически практики за обработване на земята;
- щети върху биологичното разнообразие, причинени от монокултури и други практики на ползване и управление на земята;
- замърсяване с химикали (напр. пестициди, тежки метали, фармацевтични продукти, пластмаси и др.);
- изоставяне и липса на грижи за земите.

За да се справи с тези предизвикателства, ОСП гарантира, че селското стопанство е в съответствие с политиките на ЕС за опазване на почвите, както е посочено в Тематичната стратегия за опазване на почвите.

Новата стратегия на ЕС за почвите за 2030 г. определя рамка и конкретни мерки за опазване и възстановяване на почвите и гарантиране на тяхното устойчиво

използване. Той определя визия и цели за постигане на здрави почви до 2050 г. с конкретни действия до 2030 г.

Стратегията на ЕС за почвите за 2030 г. заменя предишната Тематична стратегия за опазване на почвите от 2006 г.

Тематичната **стратегия за опазване на почвата** определя основните заплахи за почвата ЕС като ерозия, наводнения и свлачища, загуба на органична материя в почвата, засоляване, замърсяване, уплътняване, запечатване и загуба на почвено биоразнообразие. Състои се от съобщение (COM (2006) 231) от Комисията до другите европейски институции, предложение за рамкова директива (COM (2006) 232) и оценка на въздействието (SEC (2006) 620).

През 2012 г. Европейската комисия публикува политически доклад относно изпълнението на стратегията и текущите дейности (COM(2012)046). Докладът предоставя преглед на действията, предприети от Европейската комисия за прилагане на четирите стълба на стратегията, а именно повишаване на осведомеността, научни изследвания, интеграция и законодателство. Той също така представя тенденциите в деградацията на почвата както в Европа, така и в световен мащаб, както и предизвикателства за осигуряване на защита.

След оттеглянето на законодателното предложение поради съпротивата на малцинство държави в Съвета, през 2015 г. Комисията създаде експертна група , упълномощена от държавите-членки, за да обмисли как могат да бъдат решени проблемите с качеството на почвата, като се използва целенасочен и пропорционален риск- основан подход в обвързваща правна рамка.

Като се има предвид междусекторното естество на проблемите с почвите и многообразието от екологичен и социално-икономически натиск и условия на управление в цяла Европа, съществуват много различни инструменти на политиката на ниво ЕС и държави-членки, които изрично посочват заплахите за почвата или функциите на почвата; или имплицитно предлагат някаква форма на защита на почвите.

Въпреки това, доклад, анализиращ съществуващите политики и мерки за опазване на почвата и идентифициращ ключови пропуски в опазването на почвата, подчерта, че на инструментите на политиката на ниво ЕС липсва последователна и стратегическа политическа рамка за адекватна защита на почвите в Европа.

Устойчивото управление на почвите е от съществено значение и за други стратегии и приоритети на Европейския зелен пакт, включително:

- стратегията „От фермата до трапезата“,
- Плана за действие за нулево замърсяване,
- амбициите за смекчаване на последиците от изменението на климата и адаптиране към него,
- стратегията за биологичното разнообразие, с която също така бе обявена нова стратегия на ЕС за почвите за 2021 г.
- и новия План за действие в областта на биологичното производство.

Текущи действия по ОСП

Чрез различни правила и мерки ОСП има за цел да се запази ролята на почвите в устойчивите селскостопански системи в ЕС, като се даде възможност на земеделските стопани да:

- осигуряват безопасна, здравословна и устойчиво произведена храна за обществото;
- получават стабилен и справедлив доход, като се взема предвид пълният набор от обществени блага, които те предоставят;
- опазват природните ресурси, да подобряват биологичното разнообразие и да допринасят за борбата с изменението на климата.

Кръстосано съответствие

Съгласно правилата за кръстосано съответствие плащанията на всички бенефициери по ОСП са свързани с набор от законоустановени изисквания за управление (ЗИУ) и добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС). Правилата за кръстосано съответствие, които са от особено значение за почвите, включват:

- минимална почвена покривка (ДЗЕС 4);
- минимално управление на земята с цел ограничаване на ерозията (ДЗЕС 5);
- поддържане на органичните вещества в почвата (ДЗЕС 6).

Директни плащания за екологизиране

Съгласно настоящите правила на ОСП земеделските стопани трябва да спазват три задължителни практики, за да получават директни плащания за екологизиране. Всяка от тези практики е от полза за доброто състояние на почвите:

- диверсификация на културите: отглеждането на по-разнообразни култури прави почвите и екосистемите по-издръжливи;
- постоянно затревени площи: поддържат плодородието и органичния въглерод в почвата, предотвратяват ерозията и носят ползи за биологичното разнообразие чрез опазване на местообитанията;
- екологично насочени площи: благоприятните за почвата възможности включват угар, тераси, синори, агролесовъдство, междинни култури, зелена покривка и култури, които обогатяват почвата с азот.

От 2023 г. най-ефективните аспекти на директните плащания за екологизиране ще бъдат адаптирани и включени в реформираната ОСП. Директните плащания ще продължат да допринасят за постигането на целите в областта на околната среда и климата чрез новия инструмент „екосхеми“.

Съществуващо законодателство с отношение към опазването на почвата

Деградацията на земите и опустиняването са проблеми от глобално значение и за ЕС, които са причинени от комбинация от фактори, включително нарастване на населението, лошо управление на земята, изменение на климата и обезлесяване. Действията за справяне с деградацията на земите са от ключово значение за справяне с други екологични проблеми като изменението на климата, водата и биоразнообразието, както и за осигуряване на продоволствена сигурност и облекчаване на бедността.

Деградацията на земята може да влоши въздействието на природните бедствия и да допринесе за социално-икономически проблеми като бедността в селските райони и миграцията. Следователно действието за насърчаване на устойчивото управление на земите е „ускорител на целите за устойчиво развитие (SDG), който може да помогне за едновременното постигане на SDG по икономически ефективен и екологичен

начин. Дневен ред 2030 постави цел за „стремеж към постигане на неутрален по отношение на деградацията на земята свят до 2030 г.“

Ето защо ЕС работи със своите партньори и с международната общност за справяне с предизвикателствата, свързани с деградацията на почвата и земите, и е активен за разработване на глобална политическа рамка за опазване и възстановяване на почвата и земята.

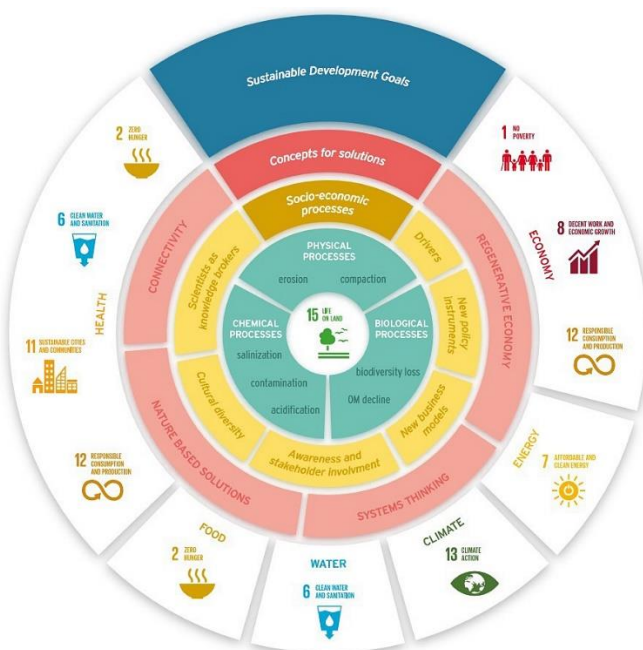
Международна дейност за опазване чистотата на почвите

Цели за устойчиво развитие на почвите (ЦУР)

Целите за устойчиво развитие (ЦУР) бяха официално приети от държавните и правителствените ръководители на държавите-членки на ООН през 2015 г. в контекста на глобална програма за устойчиво развитие до 2030 г.

Здравата земя и почва играят важна роля за постигането на повече от половината от ЦУР, по-специално за продоволствената сигурност (ЦУР 2 и 6), безопасността на храните и човешкото здраве (ЦУР 3), градското развитие (ЦУР 11), но в крайна сметка и в ЦУР 1, 6, 12, 13, 14 и 15, които се отнасят до намаляване на бедността, чиста вода, отговорно производство, управление на земята, изменение на климата и цялостно опазване на биоразнообразието. По-специално, **цел 15.3 на SDG относно неутралността на деградацията на земята** се ангажира „**до 2030 г. да се бори с опустиняването, да възстанови деградиралата земя и почва, включително земя, засегната от опустиняване, суша и наводнения, и да се стреми към постигане на свят, неутрален по отношение на деградацията на земята**“.

В следващата фигура можете да видите връзките между ЦУР и подходи, основани на почвата и екосистемата¹.

¹ Цели за устойчиво развитие, свързани с почвата, Четири концепции за неутралност и възстановяване на деградацията на земята, Keesstra et al., 2018)

Организацията по прехрана и земеделие (FAO)

Организацията по прехрана и земеделие (FAO) разработи обща визия и интегриран подход към устойчивостта в селското, горското и рибното стопанство. **Опазването на почвата** очевидно е на първо място в работата на ФАО и през последните години бяха разработени редица политики, база от знания и дейности за повишаване на осведомеността.

Глобално партньорство за почвата (GSP)

Глобалното партньорство за почвата е създадено като доброволно партньорство от Организацията на обединените нации по прехрана и земеделие (FAO) през 2012 г. Това е интерактивно и отзивчиво партньорство, отворено за правителства (държави-членки на FAO), регионални организации, институции, университети, научни изследвания организация, граждански институции, дружества по почвознание, индустрия и компании и други заинтересовани страни на различни нива. Основната цел на GSP е да насърчава **устойчивото управление на почвата (SSM)** и да подобри **управлението на почвата, за да гарантира здрави и продуктивни почви.**

Освен това GSP създаде регионални партньорства за почвата (напр. Европейското партньорство за почвата), за да предостави насоки относно целите и приоритетите в конкретни региони и да разработи подходящи дейности във всеки регион.

GSP, заедно със своите регионални партньорства и Междуправителствената техническа група по почвите (ITPS), върнаха почвите обратно в дневния ред на международното развитие, особено чрез подобряване и разпространение на научна и икономическа информация относно условията, деградацията и потенциалните ограничения на почвите и чрез генериране на по-широко разпространение осъзнаване на значението на почвите за постигане на целите за устойчиво развитие.

Европейски политики

Основният документ е **Стратегията на ЕС за почвите за 2030 г.**, която определя рамката и конкретните мерки за защита и възстановяване на почвите и гарантира, че те се използват устойчиво. Тя определя визия и цели за постигане на здрави почви до 2050 г. с конкретни действия до 2030 г. Тя също така обявява нов закон за здравето на почвите до 2023 г., за да осигури равни условия и високо ниво на опазване на околната среда и здравето. Стратегията за почвите на Европейския съюз очертава създава Закон за здравето на почвите, който да влезе в сила до 2023 г.. Така почвата ще получи същия правен статут като въздуха, водата и морската среда.

Стратегията на ЕС за почвите има за **цел** да гарантира следното до 2050 г.

- всички почвени екосистеми на ЕС са здрави и по-устойчиви и следователно могат да продължат да предоставят своите важни услуги
- няма нетно усвояване на земя и замърсяването на почвата е намалено до нива, които вече не са вредни за здравето на хората или екосистемите
- опазването на почвите, устойчивото им управление и възстановяването на деградирали почви е общ стандарт

Стратегията съдържа няколко **ключови действия**:

- внасяне на специално законодателно предложение за здравето на почвите до 2023 г., за да се постигнат целите на стратегията на ЕС за почвите и добро здраве на почвите до 2050 г.;
- превръщане на устойчивото управление на почвите в новото нормално чрез предлагане на схема за собствениците на земи да тестват своите почви безплатно, насърчаване на устойчивото управление на почвите чрез ОСП и споделяне на най-добри практики;
- обмисляне на предлагане на правно обвързващи цели за ограничаване на отводняването на влажни зони и органични почви и за възстановяване на управляваните и дренирани торфища за смекчаване и адаптиране към изменението на климата;
- проучване на потоци от изкопани почви и оценка на необходимостта и потенциала от правно обвързващ „паспорт на почвата“ за стимулиране на кръговата икономика и подобряване на повторното използване на чиста почва;
- възстановяване на деградирани почви и саниране на замърсени места;
- предотвратяване на опустиняването чрез разработване на обща методология за оценка на опустиняването и деградацията на земята;
- увеличаване на изследванията, данните и мониторинга на почвата;
- мобилизиране на необходимата обществена ангажираност и финансови ресурси.

Стратегията на ЕС за почвите за 2030 г. е ключов резултат от **Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.** Тя ще допринесе към целите на Европейския зелен пакт. Здравите почви са от съществено значение за постигане на климатична неутралност, чиста и кръгова икономика и спиране на опустиняването и деградацията на земята. Те също така са от съществено значение за възобновяването на загубата на биологично разнообразие, осигуряване на здравословна храна и защита на човешкото здраве.

Резултатите за опазване на почвата в европейските закони се извличат и като следствие от постигането на екологични цели, които не са изрично насочени към почвата, като намаляване на замърсяването, компенсиране на емисиите на парникови газове и предотвратяване на други заплахи за околната среда.

- **Директива за екологичната отговорност**

Директива 2004/35/ЕО относно отговорността за околната среда по отношение на предотвратяването и отстраняването на екологични щети (ELD) установява рамка, основана на принципа „замърсителят плаща“, за предотвратяване и отстраняване на екологични щети. Освен обща рамка за отстраняване на щетите върху водите или природните местообитания, **тя също определя най-подходящите мерки за отстраняване на щетите върху земята** (напр. да се гарантира, че съответните замърсители се управляват по начин, по който замърсената земя вече не представлява значителен риск от неблагоприятно въздействие човешко здраве).

- **Директива за промишлените емисии**

Директива 2010/75/ЕС относно промишлените емисии (Директивата за промишлените емисии или IED) е основният инструмент на ЕС, регулиращ емисиите на замърсители от промишлени инсталации. Тя има за цел да постигне високо ниво на защита на човешкото здраве и околната среда като цяло чрез намаляване на вредните промишлени емисии в

целия ЕС. Той осигурява интегриран подход към предотвратяването и контрола на емисиите във въздуха, водата и почвата, към управлението на отпадъците, към енергийната ефективност и предотвратяването на аварии, както и **гарантира, че работата на дадена инсталация не води до влошаване на качеството на почвата и подземните води.**

- **Директива за оценка на въздействието върху околната среда**

Директивата за ОВОС (85/337/ЕЕС) е в сила от 1985 г. и е изменяна три пъти, през 1997 г., през 2003 г. и през 2009 г. Настоящата директива се прилага за оценката на въздействието върху околната среда на тези публични и частни проекти, които е вероятно да имат значително въздействие върху околната среда. **Оценката на въздействието върху околната среда ще идентифицира, опише и оцени по подходящ начин преките и непреките ефекти на даден проект върху следните фактори : хора, фауна и флора, почва , вода, въздух, климат и ландшафт, материални активи и др.**

- **Директива за утайките от отпадъчни води**

Директивата за утайките от отпадъчни води (86/278/ЕЕС) има за цел да насърчи използването на утайки от отпадъчни води в селското стопанство и да **регулира използването им по такъв начин, че да предотврати вредното въздействие върху почвата , растителността, животните и хората. Използването на утайки от отпадъчни води не трябва да влошава качеството на почвата и селскостопанските продукти.** За тази цел той забранява използването на необработена утайка върху земеделска земя, освен ако не е инжектирана или включена в почвата. Обработената утайка се определя като претърпяла „биологична, химическа или топлинна обработка, дългосрочно съхранение или друг подходящ процес, така че значително да се намали способността ѝ за ферментация и опасностите за здравето, произтичащи от нейната употреба“.

- **Наредба за торовете**

В Регламент (ЕС) 2019/1009 се определя определението за „ЕС продукти за наторяване“ и се установяват правила за предоставянето им на пазара. Освен всичко друго, той също така определя прагове за наличие на замърсители в продуктите за торене, по-специално кадмий, **за да се сведе до минимум замърсяването на почвата.**

- **Регулиране на живака**

Регламент (ЕС) 2017/852 обхваща пълния жизнен цикъл на живака. Той установява мерки и условия относно употребата, съхранението и търговията с живак, неговите съединения и смеси, производството и употребата и търговията с продукти с добавен живак и управлението на отпадъците от живак. Директивата има за цел да осигури високо ниво на защита на човешкото здраве и околната среда от антропогенни емисии и изпускания на живак и неговите съединения.

- **Земеползване, промени в земеползването и Регламент за горското стопанство**

Регламент (ЕС) 2018/841 относно включването на емисиите на парникови газове и поглъщанията от земеползване, промяна в земеползването и горско стопанство (LULUCF) в рамката за климата и енергетиката до 2030 г. определя обвързващ ангажимент за всяка държава членка да **гарантира, че отчетените емисии от използването на земята са напълно компенсирани** от еквивалентно отстраняване на CO₂ от атмосферата чрез действие в сектора.

- **Обща селскостопанска политика**

Общата селскостопанска политика (ОСП) и четири свързани регламента определят как работят различните елементи на ОСП (напр. правила за директни плащания към земеделските стопани Регламент 1307/2013 на ЕС; финансиране, управление и мониторинг на Общата селскостопанска политика Регламент 1306 на ЕС /2013 г.; и др.). ОСП е важен икономически двигател за селскостопански решения в целия ЕС и има потенциала да подобри опазването на почвата както в селското, така и в горското стопанство чрез прилагането на нейните мерки и свързаните с тях задължения от държавите-членки и управителите на земи. **Почвата е един от основните ресурси за селско и горско стопанство.** Целта на ОСП за устойчиво управление на природните ресурси и действията в областта на климата, и по-специално предоставянето на екологични обществени блага и стремежът към смекчаване и адаптиране към изменението на климата, са ясно свързани с опазването и подобряването на почвата.

Европейската зелена сделка

През декември 2019 г. Европейската комисия представи **Европейския зелен пакт**, който нулира ангажимента на Комисията за справяне с предизвикателствата, свързани с климата и околната среда. Европейският зелен пакт е отговор на тези предизвикателства чрез нова стратегия за растеж, която има за цел да превърне ЕС в справедливо и проспериращо общество с модерна, ефективно използваща ресурсите и конкурентоспособна икономика, където няма нетни емисии на парникови газове през 2050 г. и където икономическият растеж е отделен от използването на ресурсите. Освен това има за цел да защити, съхрани и увеличи природния капитал на ЕС и да защити здравето и благосъстоянието на гражданите от рискове и въздействия, свързани с околната среда. Зелената сделка на ЕС беше потвърдена и в основата на плана за възстановяване от кризата с Covid-19.

В съответствие със Зелената сделка на ЕС, през май 2020 г. Комисията прие новата стратегия на **ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.: Връщане на природата в живота ни** – цялостен и амбициозен дългосрочен план за защита на природата и обръщане на деградацията на екосистемите.

Основни елементи за земята и почвата в Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г

- Нов план на ЕС за възстановяване на природата ще спомогне за подобряване на здравето на съществуващите и новите защитени територии и ще върне разнообразната и устойчива природа във всички ландшафти и екосистеми. Това означава намаляване на натиска върху местообитанията и видовете и гарантиране, че цялото използване на екосистемите е устойчиво. Това също означава подкрепа за **възстановяването на природата, ограничаване на запечатването на почвата и разрастването на градовете и справяне със замърсяването и инвазивните чужди видове.**
- Комисията ще представи предложение за **правно обвързващи цели на ЕС за възстановяване на природата през 2021 г. за възстановяване на деградирани екосистеми, по-специално тези с най-голям потенциал за улавяне и съхранение на въглерод и за предотвратяване и намаляване на въздействието на природни бедствия**. Оценката на въздействието ще разгледа и възможността за общеевропейска методология за **картографиране, оценка и постигане на добро състояние на екосистемите**, така че те да могат да осигурят

ползи като регулиране на климата, регулиране на водата, здраве на почвата , опрашване и предотвратяване и защита от бедствия.

- От съществено значение е да се увеличат усилията за опазване на почвеното плодородие, намаляване на ерозията на почвата и прекомерната употреба на хранителни вещества, като същевременно се повишават нивата на органична материя в почвата. Това трябва да стане чрез възприемане на практики за устойчиво управление на почвата , включително като част от ОСП.
- Необходим е също значителен напредък за идентифициране на замърсени почвени места, възстановяване на деградирани почви , определяне на условията за тяхното добро екологично състояние, въвеждане на цели за възстановяване и подобряване на мониторинга на качеството на почвата .
- За да се справи с тези проблеми по цялостен начин и да помогне за изпълнението на ангажиментите на ЕС и международните ангажименти относно неутралността на деградацията на земята , Комисията ще актуализира Тематичната стратегия на ЕС за почвите през 2021 г.
- Планът за действие за нулево замърсяване на въздуха, водата и почвата, който Комисията ще приеме през 2021 г., ще разгледа набор от химикали, включително пестициди.
- Запечатването на почвата и рехабилитацията на замърсени изоставени индустриални зони ще бъдат разгледани в предстоящата стратегия за устойчива застроена среда и плана за действие за кръгова икономика .

Дейности на ЕС, свързани с почвата и земята

Уплътняване на почвата

Уплътняването на почвата е покриване на повърхността на почвата с материали като бетон и асфалт, в резултат на нови сгради, пътища, места за паркиране, но също и други обществени и частни пространства. Това е една от основните причини за деградацията на почвите в ЕС. Запечатването на почвата често засяга плодородна земеделска земя, излага на риск биоразнообразието, увеличава риска от наводнения и недостиг на вода и допринася за глобалното затопляне.

Въз основа на доклада Преглед на най-добрите практики за ограничаване на запечатването на почвата или смекчаване на последиците от нея в ЕС-27 , който съдържа преглед на политиките на държавите-членки и техническите мерки, използвани за намаляване и смекчаване на запечатването на почвата, Комисията подготви набор от насоки относно най-добри практики за ограничаване, смекчаване или компенсиране на запечатването на почвата. Насоките събират примери за политики, законодателство, схеми за финансиране, инструменти за местно планиране, информационни кампании и много други най-добри практики, прилагани в целия ЕС. Те са адресирани главно до компетентните органи в държавите-членки (на национално, регионално и местно ниво), професионалисти, занимаващи се с планиране на земята и управление на почвата, и заинтересовани страни като цяло, но може да представлява интерес и за отделни граждани.

Източници на информация:

Цели за устойчиво развитие, свързани с почвата, Четири концепции за неутралност и възстановяване на деградацията на земята, Keesstra et al., 2018)

https://agriculture.ec.europa.eu/sustainability/environmental-sustainability/natural-resources/soil_bg

https://ec.europa.eu/environment/soil/soil_policy_en.htm

https://ec.europa.eu/environment/soil/soil_related_activities_en.htm

https://ec.europa.eu/environment/soil/soil_international_en.htm

https://environment.ec.europa.eu/strategy/soil-strategy_bg

<http://agroplovdiv.bg/>

<https://www.plant-protection.com/article/1427>

Проект „Подкрепа на предприемачеството в областта на вътрешната преработка на качествени селскостопански продукти в областите Еврос, Хасково, Смолян и Кърджали“ (QUALFARM), е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от национални фондове на страните, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014–2020.

Съдържанието на този материал е изцяло отговорност на Сдружение „Съюз за възстановяване и развитие“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява възгледите на Европейския съюз, участващите страни, Управляващия орган и Съвместния секретариат.